

دستور جلسه: نحوه ارتقاء مشارکت بهره برداران، تعاونی ها، نظام مهندسی، انجمن های صنفی و شوراهای اسلامی روستا در مدیریت مراتع بهره برداری از مراتع روستایی با تاکید بر استفاده چند منظوره از مراتع

حاضرین: دکتر ارزانی، مهندس خادمی، مهندس فیاض، مهندس بهزاد، دکتر افتخاری، مهندس یوسفی، سرکار خانم دکتر رضوی، دکتر صفا و مهندس تقوی (سازمان شهرداریها و دهیاری های کشور)، آقای حسینی (مرتعدار استان مازندران).

غایبین: آقای فیروزه ای (بهره بردار)، مهندس سلحشور، مهندس نعمت ا... ی، مهندس والی، مهندس صفرزاده، دکتر رزاقی، دکتر باغستانی، مهندس مقیمی و مهندس یآوری

نظرات ارائه شده در جلسه:

- بهره برداری چند منظوره به شرطی مناسب است که باعث اقتصادی شدن دامداری به ویژه در واحدهای کوچک گردد، فشار بر مراتع کم گردد و نهایتاً اینکه محور کار دامداری باشد یعنی دام در مرتع حضور داشته باشد. کما اینکه باید بدانیم که استفاده چند منظوره در همه مراتع امکانپذیر نمی باشد. استفاده چند منظوره به معنی تغییر کاربری و کشت گیاهان دارویی نمی باشد. اعتبارت بخش مرتع نسبت به گذشته کاهش یافته و این مشکل اساسی در مدیریت مرتع است. جمعیت گاو طی چند دهه گذشته ۱۴ درصد و جمعیت گوسفند و بز ۵ درصد رشد داشته است و به دلیل وابستگی کمتر گاو به علوفه مراتع این مساله به نفع مراتع کشور است. باید سازمان در این راستا گام برداشته و تحقیق نماید (دکتر ارزانی).

- برای افزایش درآمد مرتعدار چند نکته مهم است اول توجه به رفاه اجتماعی دامدار (سوخت، برق، گاز، جاده، بهداشت و ...) است. باید امکانات اولیه زندگی برای بهره بردار در نظر گرفته شود. دوم در ارتباط با گیاهان دارویی که یک منبع مهم درآمد برای دامدار است باید توجه کرد که دامدار اطلاعی از خواص، نحوه فروش، مکان فروش و بازرگانی و بازار محصول ندارد از این رو دچار ضرر اقتصادی می شود. در طرحهای مرتعداری لیست گونه ها یادداشت می شود اما گونه های دارویی آن یا شناخته نمی شوند و یا برنامه ای برای آنها در نظر گرفته نمی شود. باید راجع به طرحها آسیب شناسی شود. در دستورالعمل ممیزی جدید امکاناتی داده شده است که دامداران اضافی حذف گردند و لیست دامداران به روز گردد. این نقطه شروع خوبی برای مشارکت است. زیرا تعداد بسیار زیاد بهره بردار کار مشارکت را برای ادارات منابع طبیعی دشوار و سخت می کند. دستورالعمل جدید ممیزی بهتر از دستورالعمل قدیمی می باشد. پروژه های مرتع اغلب زمان بر است (پروژه ذخیره نزولات و یا پروژه یونجه کاری که حداقل نیاز به ۳ سال زمان دارد). در مسیر چشمه می توان ۲۰ تا ۳۰ درخت گردو یا بادام کاشت و علاوه بر محصول از سایه آنها برای دامها نیز استفاده نمود. دولت مکلف است که اراضی که مورد نیاز توسعه روستا است را به طور رایگان در اختیار روستا قرار دهد یعنی سازمان جنگلها به طور رایگان این زمینها را در اختیار بنیاد مسکن قرار می دهد. برخی مسایل و مشکلات چند جانبه است و سازمان جنگلها به تنهایی قادر به حل مشکل نمی باشد. الان در برخی مناطق طرح جامع مدیریت حوزه آبخیز اجرا می شود مثل یک حوزه نمونه ۲۹ هزار هکتاری در شهرستان شازند در استان مرکزی. باید سازمان پاسخگوی مردم باشد اگر از مردم خواستیم که دام وارد نکنند باید برای دامهایشان برنامه و راهکار داشته باشیم (مهندس یوسفی).

- در قانون، وظیفه اصلی سازمان جنگلها، مراتع و آبخیزداری کشتو کنترل پروانه چرای و اجرای طرحهای مرتعداری است و در قانون برای مسائل مردم از جمله اشتغال و درآمد و.. وظیفه ای به سازمان تکلیف نشده و منابعی نیز برای این مسائل در اختیارش قرار نمی

گیرد. اما به ناگزیر می‌شود برای حل این مشکلات در مواردی چون استفاده چند منظوره ورود کند. به طور مثال در مشهد در هر هکتار از آنگوزه ۱۴ میلیون درآمد حاصل می‌شود. لذا می‌توان با مواردی مشابه این مورد در مراتعی که پتانسیل درآمد زایی دارند درآمد دامداران را بالا برد و برای آنها تعلق خاطر نسبت به مراتع ایجاد نمود. باید در استفاده چند منظوره به فکر نوعی از استفاده باشیم که دامدار مهارت آنرا داشته باشد و ادارات منابع طبیعی مدیریت آن بهره برداری عهده دار باشند. لازمه این کار این مشورت و هماهنگی با نهادها و مسئولینی است که در حوزه روستا و وظیفه مند هستند تا درآمدهای حاصل از مراتع در مراتع هزینه شود و تماما صرف امور کشاورزی و یا توسعه روستا نشود. تخریب مراتع باعث از بین رفتن و یا کاهش توان تولیدی بسیاری از مراتع کشور شده است در این مراتع قدرت تولید ثروت پایین و قدرت حفاظت از محیط زیست نیز اندک است زیرا هم دامدار و هم کشور در اثر ادامه این روند متضرر می‌شوند (مهندس فیاض).

- باید از الگوهای قدیمی خودمان استفاده کنیم و از الگوهای بیگانه برای استفاده چند منظوره استفاده نکنیم. باید در استفاده چند منظوره به مدیریت هم گردانی (co-management) برسیم. باید برای دامداران علاقه و انگیزه ایجاد کنیم. بسیاری از دامداران می‌گویند اگر اطمینان داشته باشیم که مرتع ۶۰-۷۰ سال متعلق به ما خواهد بود برنامه بهره برداری ما تغییر خواهد کرد. تا پول نفت هست دام، علوفه و غذا را وارد می‌کنیم و از بین رفتن کشاورز و دامدار و تولید کننده‌ها برای مسئولین زیاد مهم نمی‌باشد (دکتر رضوی).

- مراتع مشاعی و چند مدیریتی یکی از عوامل اصلی تخریب مراتع کشور است. مراتع شورایی نیز یک ابزار قدرتی است در دست شوراها که تنها به فکر درآمد هر چه بیشتر از مراتع هستند و در نتیجه فشار چرای زیادی روی این مراتع اعمال می‌شود. الان در روستاهای مازندران بخش نور برخی روستاها در زمستان خالی از سکنه هستند و تنها نگهبان دارند. چنین روستایی دیگر نیاز به مرتع شورایی ندارد. مرتع شورایی جایی معنا دارد که در روستا افراد روستایی باشند و اعضای شورای روستا نیز دامدار باشند و در روستا ساکن باشند. یا در روستای دیگری از ۳۰ دامدار قبلی ۲۸ نفر مرده اند و ۲ نفر باقیمانده اختیار مراتع را بر عهده دارند و به شورا نیز باج می‌دهند. شورا برای هزار راس میش برای نود روز چرا حدود ۵۰ تا ۶۰ میلیون تومان پول دریافت می‌کند در حالیکه در پروانه بهره برداری مرتع مورد نظر دام مجاز ۶۰۰ راس دام درج شده است. مدیریت باید انفرادی یا واحد باشد والا مدیریت در مرتع امکانپذیر نمی‌باشد. شوراها به وظایف قانونی خود در قبال منابع طبیعی عمل نمی‌کنند. در مراتع اگر فشار چرا نباشد هیچ هزینه‌ای برای دسترسی به تولید بیشتر ندارند. دهیار با وجود اینکه نماینده مردم روستا می‌باشد اما اختیار اجاره مراتع را ندارد (حسینی، دامدار).

- طبق قانون جدید منبعد افرادی که بالای ۵۰ راس دام داشته باشد پروانه بهره برداری به نام آنها صادر می‌شود و برای کمتر از ۵۰ راس پروانه به نام شورا صادر می‌شود. فرهنگ مشارکت در ایران ضعیف است و از اینرو مدیریت انفرادی برای مراتع کشور مناسب تر است. از ۱۰۳۵ سامان عرفی استان مرکزی فقط ۳۵ سامان اجاره‌ای است. سازمان جنگلها دنبال مالکیت دام و دامدار نیست و فقط به دنبال این است که ظرفیت مرتع رعایت شود. چون اساسا بستر این کار فراهم نمی‌باشد و سازمان هم وظیفه‌اش کنترل پروانه چرای دام است (مهندس یوسفی).

- دولت گوشت را با وجود اینکه جز کالاهای اساسی مردم است خرید تضمینی نمی‌کند. پول مراتع اجاره‌ای سه قسمت می‌شود. ۱- بخشی صرف مخارج عمومی روستا می‌گردد ۲- بخشی برای در مسیر نادرسی به برخی اشخاص خلاف قانون بابت اجاره مرتع ۳- یک بخش مهم را شورا برای خودش برمی‌دارد. هر جا پول هست زمینه مخاطرات اخلاقی نیز فراهم می‌شود. سوال اینجاست که چرا باید دامدار بومی روستا اجاره و جریمه پرداخت کند اما دامداری که اصلا بومی منطقه نیست و دام‌ها را نیز دارد نه اجاره پرداخت کند و نه جریمه شود (مهندس خادمی).

- هر ده سال شیوه نامه بهره برداری از مراتع تغییر می کند الان با نام شیوه نامه فنی و اجرایی ضوابط و شرایط بهره برداری از مراتع کشور ابلاغ می شود. آخرین ابلاغ در تاریخ ۱۳۹۵/۰۶/۰۲ بوده است. در این شیوه نامه مراتع به دو دسته روستایی و عمومی تقسیم شده اند. مراتع روستایی مراتعی اطراف و حریم روستا هستند که عرفاً مورد بهره برداری مراتع روستاییان قرار می گیرد و توسط هیات های ممیزی مشخص شده است. در این مراتع طبق قانون جدید پروانه چرا به نام شورای اسلامی روستا صادر می گردد. مراتع عمومی به کلیه مراتع به غیر از مراتع روستایی اطلاق می شوند که از سوی هیات های ممیزی مرتع مشخص شده اند و به افراد حقیقی و حقوقی واگذار می شود. لیست دامداران ذیحق و تعداد دامی را که هیات های ممیزی تایید می کنند، مدیر کل منابع طبیعی استان و حتی ریاست سازمان جنگلها و مراتع نیز حق تغییر در آن را ندارند. هیات ممیزی سه نفر متشکل از یک نفر از اداره کل منابع طبیعی استان، یک نفر از اداره منابع طبیعی شهرستان و یک نفر جنگل دار با حکم مدیر کل منابع طبیعی استان است. اثبات مراتع اجاره ای برای سازمان جنگلها دشوار و غیر ممکن است و لذا سازمان کاری با اینکه مرتع اجاره ای می باشد یا نه؛ ندارد. و فقط به دنبال رعایت ظرفیت چرا و تعادل دام و مرتع می باشد. قیمت هر دام زنده ۴۵ کیلوگرمی توسط معاونت امور دام امسال ۴۷۵ هزار تومان در نظر گرفته شده است که ۲۰ درصد این عدد مبنای جریمه دام مزاد در مراتع قرار می گیرد. یعنی به ازای هر راس دام مزاد ۹۵ هزار تومان جریمه در نظر گرفته می شود (مهندس بهزاد).

جمع بندی نظرات دفتر امور مراتع:

اهم چالشها:

۱- عدم مدیریت یکپارچه در عرصه های منابع طبیعی ۲- کمبود مروج تخصصی ۳- کمبود ایستگاه های شاهد تحقیقی و ترویجی در عرصه های منابع طبیعی ۴- پایین بودن سطح تحصیلات بهره برداران روستایی و عشایری ۵- بالا بودن هرم سنی بهره برداران ۶- عدم توجه به مسایل اجتماعی، اقتصادی بهره برداران در تهیه طرح ها و پروژه ها ۷- عدم تناسب برنامه ها با نیازهای بهره برداران ۸- عدم ثبات و پایداری نیروهای ترویجی در سطح استان ها و شهرستان ها ۹- کاهش یا متوقف شدن روند صعودی حمایت های دستگاه های دولتی از تعاونیها و تشکلهای اقتصادی ۱۰- پیوند و ارتباط ضعیف بین تحقیق، ترویج و اجرا با بهره برداران

موانع مشارکت جوامع محلی در اجرای فعالیتهای:

۱- عدم اعتماد متقابل بین مردم و مسئولین ۲- عدم توجه به نیازهای اقتصادی مردم و منابع تامین آن ۳- پایین بودن کمیت و کیفیت آموزش ها به مسئولین و مردم در خصوص مشارکت ۴- فقدان تعریف مشخص از مشارکت های مردمی ۵- عدم آشنایی دولت‌مردان با نحوه مشارکت مردم در امور زیربنایی

علل چالشها:

۱- پایین بودن فرهنگ عمومی مرتعداری ۲- وضع نامناسب اقتصادی بهره برداران منابع طبیعی ۳- نامناسب بودن نظامهای بهره برداری ۴- مسایل و مشکلات حقوقی و قانونی ۵- پایین بودن سطح فناوری در بخش منابع طبیعی ۶- کافی نبودن مطالعات اجتماعی و اقتصادی در طرح ها و پروژه های منابع طبیعی ۷- فقدان و کمبود اعتبارات در بخش تخصصی ترویج و مشارکت های مردمی ۸- کم رنگ بودن تشکیلات ترویجی در ساختار سازمانی با توجه به اهداف و برنامه ها ۹- عدم عضویت کارشناسان ترویجی در کمیته های فنی ۱۰- نبود شناسنامه بهره برداران از جمله شناسنامه آموزشی ۱۱- نداشتن جایگاه مناسب مشارکت مردم در برنامه ریزی، اجرا و نظارت در پروژه ها به دلیل عدم باور مسئولین نسبت به اهمیت موضوع

راهبردها:

الف- کوتاه مدت:

۱- استفاده از پتانسیل های موجود (نهضت سبز- معاونت ترویج وزارتخانه- تشکلهای تخصصی منابع طبیعی و آبخیزداری) ۲- تامین بخشی از اعتبارات ترویجی از طریق تخصیص درصدی از اعتبارات عمرانی در قالب موافقنامه ها (حداقل ۲ درصد) ۳- تهیه و تدوین شناسنامه آموزشی بهره برداران ۴- بازنگری طرح های مطالعاتی به ویژه مسایل اجتماعی، اقتصادی طرحها ۵- اصلاح و ارتقاء تشکیلات ترویج با توجه به اهداف و سیاست های کلان سازمان ۶- شناسایی و به کارگیری دانش بومی بهره برداران و تلفیق آن با دانش نوین در امر منابع طبیعی و آبخیزداری ۷- مطالعه شیوه مناسب مشارکت مردمی ۸- پیوستگی ارتباط بین تحقیق، آموزش و ترویج با بهره برداران

ب- بلند مدت:

۱- تعریف جایگاه ترویج در سند چشم انداز منابع طبیعی ۲- تعریف جایگاه ترویج در برنامه ششم ۳- دایر نمودن رشته تحصیلی ترویج و آموزش منابع طبیعی در دانشکده های منابع طبیعی ۴- استفاده از فارغ التحصیلان بخش منابع طبیعی و آبخیزداری به عنوان سربازان سازندگی در قالب مروجین تخصصی ۵- تاسیس و انتشار مجله تخصصی ترویج و مشارکت های مردمی منابع طبیعی و آبخیزداری ۶- اختصاص واحد درسی دانشگاهی به امور زیست محیطی و منابع طبیعی (مهندس بهزاد).

- مراتع اجاره ای در برخی از مناطق کشور گسترش شایان توجهی یافته اند. به طور نمونه بیش از ۵۰ درصد مراتع مازندران اجاره ای می باشند. از علامت دام می توان پی برد که دام متعلق به چه کسی است و لذا از روی دام می توان دامدار ذیحق را شناخت و جلوی اجاره مرتع را گرفت زیرا در صورتی که جلوی اجاره مراتع را نگیریم و یا آنرا قانونی نکنیم، تبعات بدی دارد که از جمله آنها نابودی دامداران بومی، با تجربه و ذیحق، حاشیه نشینی در اطراف شهرها، گسترش بیکاری، ورود دامداران غیر بومی و غیر دلسوز به عرصه مراتع می باشد. ظرفیت خالی مراتع روستایی باید به دامداران بومی روستا تعلق گیرد نه به دامداران غیر بومی. زیرا قطعاً شخص بومی به دلیل تعدد استفاده و عرق به منطقه خود دلسوزتر از شخص غیر بومی می باشد. داغ و نشان دام از شناسنامه دام و دامدار در شناسایی دامدار محلی راحت است (مهندس خادم).

- همه دامها در همه مناطق کشور دارای نشان نیستند. ضمن اینکه در دستور ممیزی نیز اشاره شده است که باید دامهای هر دامدار دارای نشان مخصوص به خود باشند. ارائه لیست جدید دامداران هم در بند ۳۳ قانون جدید ممیزی پیش بینی شده است. اما شوراها بر طبق قانون عمل نکرده و این کار را انجام نمی دهند. شوراها چون قانوناً پولی از دولت دریافت نمی کنند لذا عموماً به فکر درآمد برای خود هستند (مهندس بهزاد).

- باید در واگذاری مراتع روستایی اولویت با دامداران بومی هر منطقه باشد. نباید مراتع روستایی را شورا به افراد غیر بومی اجاره دهد. گرچه اجاره از لحاظ قانونی ممنوع است ولی در بسیاری از نقاط کاملاً رایج است و این باعث شده است که دامداران بومی از حق مسلم خود باز بمانند. شوراها حتی مراتع عمومی را نیز اجاره می دهند (مهندس تقوی).

- از لحاظ قوانین شهرداری ها روستاها حریم ندارند زیرا حریم مخصوص شهر است و در واقع روستاها دارای محدوده ای هستند که سازمان جنگلها و مراتع به آن حریم روستا می گوید. و در واقع محدوده روستاها محدوده طرح هادی آنها می باشد. بعد از این محدوده در یک شعاع معین از روستا مراتع حریم روستایی وجود دارد یا به عبارتی مراتع در این شعاع مشخص متعلق به حریم روستا می باشد.

و بعد از مراتع حریم روستا، مراتع عمومی قرار دارد که ممکن است متعلق به دامدار روستایی و یا عشایری می باشد خواه انفرادی و خواه مشاعی. شوراها پولی را که از اجاره مراتع دریافت می کنند به دهیار نمی دهند و حتی دهیار حق دخالت در آن را ندارد. بخشی از بودجه دهیاری از شهرداری تامین می شود و بخشی از منابع محلی تامین می شود. دهیاری زیر نظر شورا اسلامی روستا بوده و حتی بودجه دهیاری را شورا تایید می کند. سازمان شهرداریها و دهیاری های کشور نیز نظارتی روی شوراها ندارد و فقط وظیفه اش نظارت بر بودجه و رفتار دهیار ها است. حوزه اجتماعی و شوراهای وزارت کشور نظارت بر شوراها را بر عهده دارد لذا باید نماینده آنها پاسخگوی کارکردهای شوراها در روستاها باشد. شاید اگر دامها دارای سیستم کدینگ باشند به راحتی بتوان تخلفات اجاره مرتع را برطرف نمود. ضمن اینکه با توجه به اینکه سه برابر ظرفیت مراتع کشور دام وجود دارد کاشت گیاهان علوفه ای پر تولید و افزایش راندمان یکی از راهکارهای اساسی در مرتع باشد(دکتر صفا).

باید در اعتبارات دهیاری ها کمی از بودجه صرف احیا و توسعه مراتع شود. بایستی اختیارات دهیار فراتر از طرح هادی باشد و در خارج از محدوده طرح هادی توان فعالیت داشته و به عنوان نمونه بتواند در مراتع حریم روستا آبشخور بسازد. زیرا در برخی روستاها بیشتر مردم دامدار هستند و صبح از روستا خارج می شوند و شب به روستا بر می گردند و عملا در تمام طول روز بیرون از محدوده طرح هادی هستند. دهیار گرچه جزء شورا نیست اما در تصمیمات شورا تصمیم گذار است. اما بر طبق قانون دهیار زیر نظر شورا عمل می کند و شورای اسلامی روستا در تصمیمات حرف اول را می زند (مهندس یوسفی).

- امروز که شغل در مراتع طبیعی کم است و دولت هم نیرو استخدام نمی کند علامتگذاری دام و شناسنامه دار کردن دام و دامدار و یا پشم چینی و و بازار یابی آن و یا بهداشت دامها می تواند به عنوان یک شغل در جامعه مد نظر باشد(دکتر ارزانی).

- بخشی از مشکلات این است که بخشهای دولتی تصمیم گیر و تاثیر گذار در یک بخش خاص با هم ارتباط کارآمدی ندارند و یا شناخت کافی از حوزه کاری یکدیگر ندارند. برای هم افزایی نیاز است که ادارات مربوطه شناخت کافی از حوزه وظایف و فعالیتهای همدیگر داشته باشند. امروز موضوع خالی شدن روستاها و بیکاری روستاییان و حاشیه نشینی آنها یک معضل برای کشور است. در حال حاضر وزرات نیرو چندین هزار روستای کشور را با تانکر آبرسانی می کند. باید نماینده وزرات کشور در امور شوراها در جلسه حضور داشته باشد و قسمتهای مبهم مساله مورد بحث قرار گیرد تا به یک تفاهم در موضوع نقش شورا و اجاره مراتع توسط شوراها برسیم از جمله درآمد حاصل از اجاره مراتع و مدیریت هزینه کرد آن به خصوص سهم آن در بهبود مراتع و.... (مهندس فیاض).

- در آئین نامه ها مشارکت خیلی کم رنگ است و از نظرات بهره برداران در عمل استفاده نمی شود. مثلا در این آئین نامه جدید شما چیزی از مشارکت مردم نمی بینید. اینکه آنچه من سازمان می گویم تو بهره بردار باید انجام دهی، در واقع این مشارکت نیست. مشارکت یعنی بهره برداران هم حرف و نظر خود را بزنند (دکتر رضوی).

- بیش از ۵۰ انجمن صنفی داریم که حداقل عضو آنها هم ۵ نفر است. اگر چرخش سالانه دام همین افراد(۲۵۰ نفر) را با GPS ردیابی کنیم در واقع یک نمونه از کل کشور را رصد کرده ایم. در مرحله بعد ببینیم آیا مشکل همین تعداد را میتوان حل کرد. اگر مشکل این نمونه کوچک از جامعه بزرگ مرتعداران حل شد مطمئن باشید مشکل بقیه دامداران را نیز حل خواهیم کرد. آنغوزه، کتیرا و باریجه را نباید غیر از بهره بردار در مزایده بگیرد. اینها جزء حقوق ارتفاقی بهره بردار است. زیرا علوفه تولید شده در مرتع او می باشد. نباید مکانهای مستعد مراتع (از لحاظ گیاهان دارویی یا هر جنبه دیگری) به مزایده عمومی گذاشته شود و باید بهره برداری از آنها توسط مرتعداران هر منطقه انجام شود و اگر هم به مزایده عمومی گذاشته شد باید شخص برنده نزد بهره بردار رفته و با او قرارداد ببندد (مهندس خادم).

- باید تمام عواید حاصل از یک مرتع نصیب دامدار شود تا رفاه اقتصادی دامدار بیشتر شود. چون از لحاظ قانونی حق ارتفاقی دامدار است. لذا باید پیرامون این موضوع مشورت و همفکری کنیم که چگونه همه درآمدهای حاصل از یک مرتع به مرتعدار آن برسد (دکتر ارزانی).

- ۶۰ میلیون دلار عواید حاصل از صادرات گیاهان دارویی می باشد که ۳۶ میلیون دلار آن مربوط به زعفران و مابقی به گیاهان دارویی مراتع اختصاص دارد. در استان مرکزی ۱۰۰ هزار هکتار طرح بهره برداری گیاهان دارویی وجود دارد. ۴۰ هزار هکتار آن متعلق به باریجه و ۶۰ هزار هکتار آن متعلق به کتیرا و آنغوزه است. گرچه در مزایده اولویت واگذاری با دامدار بومی می باشد اما دامداران در این جلسات مزایده شرکت نمی کنند. درآمد حاصل از این مزایده تحت عنوان درآمد بهره مالکانه به خزانه ریخته می شود (مهندس یوسفی). در حالیکه بهره بردارن می گویند بر طبق قانون باید این پول به مرتعدار داده شود زیرا حقوق ارتفاقی او می باشد. لذا باید در قانون تجدید نظر شود. ضمن اینکه در افزایش درآمد بهره برداران باید بیشتر روی بحث دام سرمایه گذاری شود (مهندس خادم).

- طرحهای مرتعداری در ۳۳ میلیون هکتار تهیه شده، در ۱۸ میلیون هکتار واگذار شده و در ۱۴ میلیون هکتار در دست اجرا می باشد. ضمن اینکه ۴ میلیون هکتار طرح خاتمه یافته نیز داریم. در گذشته چون نام اشخاص روی طرحهای تهیه شده نوشته می شد طرحها اغلب دارای کیفیت قابل قبول و خوبی بودند اما در حال حاضر شرکتهای خصوصی طرحها را تهیه می کنند که نه شناختی از مرتع و محدوده آن دارند و نه از بهره بردار و نه طرح مرتعداری. در تصویب طرحها نیز قبلا بخش هایی از خارج سازمان بودند (سازمان عشایر و سازمان امور دام) اما الان برای تایید طرح مرتعداری فقط کمیته فنی مرتع تصمیم می گیرد. ضمن اینکه این تصمیم بدون بازدید، بدون تخصص های لازم و در کمترین زمان انجام می شود. در واگذاری طرحها هم مشکلات زیادی وجود دارد. طرحهای اجرا شده نیز مورد ارزیابی و پایش قرار نگرفته اند. بسیاری از موارد مطروحه در طرح از جمله افزایش عملکرد ناشی از کپه کاری و مواردی از این قبیل فاقد پشتوانه علمی بوده و کار علمی و تحقیقاتی روی آن انجام نشده است. شرح خدمات طرحهای مرتعداری سال گذشته تغییر کرد و عنوان آن نیز به راهنمای فنی تهیه طرحهای مرتعداری چند منظوره تغییر یافت. بند ۱۸ دستورالعمل این طرح می گوید دو سال بعد از صدور پروانه بهره بردار موظف است نسبت به تهیه طرح اقدام کند. بند ۱۹ همین دستورالعمل نیز می گوید در صورت عدم تهیه طرح از سوی بهره بردار، اداره کل برای آن مرتع طرح تهیه کرده و پول آنرا از بهره بردار (مجری طرح) می گیرد. همین نکته باعث شده که دیگر دولت پول و اعتباری برای اجرای طرحهای مرتعداری به بخش مرتع ندهد و عملا طی این چند سال هیچ طرحی تهیه نشده است. بند ۷ این دستورالعمل هم به سایر استعدادهای مرتع مانند پرورش ماکیان، زنبور داری و ... اشاره کرده است (مهندس بهزاد).

- بین مردم و دولت یک انفصال وجود دارد این امر باعث می شود مطالب علمی خوبی هم اگر تهیه شوند مردم آنرا قبول نکرده و اجرا نکنند. لذا باید روی مساله مشارکت خیلی تحقیق و کار کرد و برای آن اعتبار زیادی گذاشت تا خروجی مناسبی از آن داشته باشیم. باید دانش بومی را به وسیله آموزش و ترویج برای دامداران بالا ببریم. در زنجیره ما حلقه ارتباطی با مردم پاره شده است و این کار را سخت و اغلب غیر ممکن می کند (دکتر صفا).

- در واقع وظیفه سازمانهای مردم نهاد (NGO) ربط دادن مردم به دولت است. مردم بومی دانش بومی خوبی راجع به مرتع دارند و باید آنها را بازتوانمندسازی کرد نه توانمند سازی. زیرا این جوامع در قبل از این توانمند بوده اند. با رفتن نسل فعلی دامداران و مرتعداران قسمت زیادی از دانش بومی مرتعداری و دامداری کشور از بین می رود. همه چیز قدیم را نمی شود زنده کرده و اجرا نمود ولی بخشهای اساسی وجود دارند که تغییر پذیر نمی باشند و باید ثبت و ضبط شوند تا برای اجرای مجدد آنها در جایی ذخیره باشند و قابلیت دسترسی برای همگان در نسلهای بعدی فراهم باشد (دکتر رضوی).

طرح‌های مرتعداری برای ۴ ماه تهیه می‌شود در حالیکه یک طرح خوب باید برای تمام سال دامدار و چرخش سالانه او برنامه داشته باشد (مهندس خادمی). از سوپی کارشناس سازمان معتقد است من طرحی علمی را برای ۴ یا ۶ ماه برای یک مرتع تهیه می‌کنم و دامدار باید آنرا اجرا کند. برای مابقی سال بخش دام مسئول است و به سازمان جنگلها ربطی ندارد (مهندس بهزاد).

- در استان مرکزی ۸۰۰ هزار هکتار طرح مرتعداری تهیه شده است که عمده آنها نیز شورایی می‌باشد. ۳/۵ درصد مراتع قشلاقی استان مرکزی انفرادی است و به ندرت طرحی انفرادی و بزرگ را می‌توان یافت. در طرحهایی که یک و یا حداکثر ۵ تا ۶ نفر مدیریت را بر عهده دارد، نظارت برای اداره منابع طبیعی آسان است ولی وقتی در مرتعی نزدیک به ۱۰۰ بهره بردار وجود دارد، عملاً نظارت بسیار پیچیده، سخت و غیر ممکن می‌گردد. آخرین نسخه شفا بخش مراتع کشور اجرای طرح‌های مرتعداری در مقیاس کوچک سامانه‌های عرفی می‌باشد که کاربردی بوده و جواب داده و برای آنها بسیار زمان و هزینه صرف شده است. اما باید به روز شوند و نظارت خوبی نیز روی آنها باشد. برنامه‌ها هم باید از پایین به بالا باشند نه از بالا به پایین. برای حرکت از مراتع مشاعی به سمت مراتع انفرادی مشکل قانونی کم است بلکه بیشتر مشکل اجرای قانون موجود است. در منابع طبیعی مشکل آموزش و ترویج نیز وجود دارد اما مهم‌تر از آن مشکل تسهیل‌گر می‌باشد یعنی شخصی که بتواند موارد آموزشی و ترویجی را در جامعه پیاده کند (مهندس یوسفی).

- سازمان جنگلها و مراتع متأسفانه از بخش فنی فاصله زیادی گرفته و بیشتر درگیر مسائل حقوقی شده است. جایگاه مباحث فنی در سازمان ضعیف شده است. ما برای حرکت از مراتع مشاعی به سمت مراتع انفرادی اقدام تأثیر گذاری نکرده ایم. می‌توان گفت یکی از قوانینی که در این زمینه تصویب شد قانون انتقال حقوق عرفی بهره برداران بود که آنها به دلایل خاص فقط جنبه حقوقی پیدا کرد (مهندس بهزاد).

- اگر طرح مرتعداری واقعا تنها نسخه شفا بخش مراتع کشور است بایستی اولاً طرح‌های قدیمی مورد پایش و بازنگری قرار گیرند. دوم برای طرح‌های جدید دستورالعمل صحیحی تهیه شود. سوم در تهیه طرح از بهره بردار کمک گرفت و نظر او را جویا شد و چهارم اینکه در چند منطقه به صورت پایلوت اجرا شود و اگر جواب داد به عنوان نمونه معرفی شود و سایر دامداران منطقه نیز با دیدن آن علاقمند به اجرای طرح شوند. اما مشکل مهم فعلا در این است که دولت برای اجرای این طرحها پولی به بخش مرتع سازمان جنگلها و مراتع نمی‌دهد. لذا لازم است سازمان و یا انجمنهای صنفی دولت را قانع کنند که برای اجرای صحیح طرح مرتعداری اعتبارت لازم را در اختیار بخش مرتع قرار دهد (مهندس فیاض).

متأسفانه علاوه بر اینکه در دستورالعمل جدید طرح‌های مرتعداری هزینه تهیه طرح را بر عهده بهره بردار گذاشته است. طبق قرارداد اجرای طرح مرتعداری اجرای پروژه‌های پیش‌بینی شده در طرح به عهده مرتعدار می‌باشد و دولت اعتباری برای اجرای طرح نمی‌دهد. در سالهای قبل از ۱۳۸۵ هزینه اجرای طرح ۸۵ درصد بر عهده دولت و ۱۵ درصد بر عهده مجری بود که اکنون ۱۰۰ درصد آنرا باید مجری پرداخت نماید. در ۱۸ میلیون هکتار طرح واگذار شده هیچ طرح اصلاح و احیا انجام نشده است. ضمن اینکه بر طبق قانون بهره بردارانی که طرح مرتعداری دارند از پرداخت حق علف چر معاف هستند. ناظر طرح‌های مرتعداری نیز بر اجرای علمی و اجرایی طرح ملاحظات خوبی انجام نمی‌دهند و حتی گاهی نیم صفحه راجع به طرح هم گزارش نمی‌دهد (مهندس بهزاد).

- بهتر است اول بررسی شود که آیا طرح‌های مرتعداری در بهبود وضعیت مراتع موفق بودند و اگر موفق بودند و یا نبوده اند چرا؟ به چه دلیل؟ در چه جاهایی طرحها موفق بودند و سوالات مهم دیگری از این قبیل (دکتر رضوی).

جمع بندی:

- بهتر است دهیاری ها در اداره مراتع حریم روستا دارای اختیارات بیشتری باشند. انحراف برخی شوراهای اسلامی روستا در زمینه اجاره مراتع باید مورد بررسی و توسط مراجع ذیربط مورد پیگیری واقع شود.

- دستورالعمل جدید ممیزی مرتع باید موشکافانه تر مورد تحلیل و بررسی واقع شود و نواقص آن برطرف شود

- باید تمام عواید حاصل از یک مرتع نصیب دامدار شود تا با تامین درآمد بیشتر انگیزه بیشتر برای کاهش دام و کاهش فشار بر مرتع داشته باشد. از لحاظ قانونی حق ارتفاعی متعلق به دامدار است. استفاده چند منظوره در مرتع به معنی تغییر کاربری مراتع نیست و بلکه به معنی افزایش درآمد مرتعداران و بالا رفتن سطح رفاه زندگی آنها می باشد. در قانون جدید استفاده چند منظوره در طرحهای مرتعداری دیده شده است. اما به دلیل تغییر در دستورالعمل و همچنین قرارداد طرحهای مرتعداری که اشتباه دفتر فنی مرتع بوده است معضلات مهمی برای اجرای طرحهای مرتعداری از لحاظ اعتبارت در بخش مرتع وجود دارد که باید از طریق سازمان و یا انجمن های صنفی دولت را برای تخصیص اعتبار برای طرحهای مرتعداری قانع کرد.

- آخرین نسخه شفا بخش مراتع کشور اجرای طرحهای مرتعداری در مقیاس کوچک سامانهای عرفی می باشد که کاربردی بوده و جواب داده و برای آنها بسیار زمان و هزینه صرف شده است. اما باید به روز شوند و نظارت خوبی نیز روی آنها باشد. برنامه ها هم باید از پایین به بالا باشند از صورت دستوری از بالا به پایین خارج شود. چنانچه در مراتع و یا طرحهای مرتعداری مدیریت انفرادی (مدیریت واحد) باشد سلامتی مرتع بیشتر به دست خواهد آمد. لذا باید تمام سازمانهای مرتبط با منابع طبیعی در مسیر تبدیل بهره برداری از سیستم بهره برداری مشاعی به انفرادی همکاری و مشارکت کنند.

دستور جلسه بعد:

نقش شورای های اسلامی روستا در مدیریت مراتع کشور